

Samenvatting in het Nederlands van “Towards a Grammar of Benchnon”

Bijdrage tot een grammatica van het Benchnon

Het Benchnon is een taal die in Zuidwest Ethiopië door rond 200,000 mensen gesproken wordt. Dit boek is de eerste uitgebreide, gedetailleerde taalkundige beschrijving van deze taal die tot de Omotische taalfamilie behoort. De beschrijving is voornamelijk gebaseerd op eigen veldonderzoek gedurende meerdere verblijven van in totaal één jaar in Ethiopië. Het boek bestrijkt de belangrijkste aspecten van de klankleer en vormleer, en de zinsbouw tot het niveau van de nominale groepen.

De introductie zet de taal in haar geografisch en sociolinguïstisch context en geeft daarna een korte typologische schets van de taal aan hand van Benchnon spreekwoorden. Ook de dialectsituatie en de classificatie van de Omotische talen worden kort besproken, waarna de geschiedenis van de Benchnon sprekers samengevat wordt, de weinig eerdere studies van het Benchnon revue passerend. Wat het theoretisch kader van deze studie betreft, probeert zij zo veel mogelijk vrij algemeen aanvaarde categorieën te gebruiken omwille van grootsmogelijke toegankelijkheid. Dit echter zonder het dialoog met specifieke vragen te mijden die in een of andere theoretische richting vandaag spelen.

Hoofdstuk twee behandelt de segmentele klankleer, dus medeklinker, klinker en lettergreepstructuren. Onder andere bezit het Benchnon een voor het Omotisch zeldzame reeks van alveolo-palatale klanken naast twee andere reeksen van *s*-achtige klanken (van de types als *s* en *sj* in het Nederlands). Ten opzichte van deze *s*-achtige klanken bestaat er een opmerkelijke beperking die bepaalt dat per wortel (en in sommige gevallen per woord) *s*-achtige klanken slechts tot één van die drie groepen mogen horen. Een naam als *Sasja* is in het Benchnon dus niet mogelijk. Het klinkersysteem is met vijf klinkers vrij simpel, maar daarnaast kunnen ook nog de *m* en de *n* de kern van een lettergreep vormen.

Het volgende hoofdstuk is aan het toonsysteem gewijd. Met vijf distinctieve toonhoogtes heeft het Benchnon als enige Omotische en Afroasiatische taal, en samen met een maar een handvol andere talen het wereldrecord aan toonhoogtes. Een puur toonhoogteverschil kan een verschil in lexicale (bijv. *armband* of *onkruid*) of grammaticale betekenis veroorzaken (*zij zal zingen* of *zij heeft gezongen*). Gezien dat zulk complexe toonsystemen niet alleen weinig voorkomen maar hun analyse vaak omstreden is, wordt er veel materiaal aangedragen om de analyse in het Benchnon te staven.

De vormleer van het naamwoord is onderwerp van hoofdstuk vier. De verschillende processen om een naamwoord op te bouwen zijn vervoeging, afleiding, verdubbeling en samenstelling. Enige aandacht wordt aan uitgangen besteed die alleen door de buitengewone vorm van het woord waarin ze optreden en soms ook op grond van vergelijking met andere Omotische talen geïdentificeerd kunnen worden als voormalige afleidingsachtervoegsels. Een betekenis is er tegenwoordig niet meer vast te stellen voor deze uitgangen.

Veel complexer dan de nominale vormleer is die van het werkwoord. Hoofdstuk vijf bestrijkt de vormen die congruentie van het werkwoord met hun onderwerp aangeven, hoofdstuk zes de overige vervoeging van werkwoorden. Een bijzonder kenmerk zijn de zgn. *switch-reference* achtervoegsels die op een

werkwoord aangeven of het volgende onderwerp hetzelfde is als zijn eigen onderwerp, of dat er een verandering in onderwerp optreedt.

In de overige vervoeging wordt er onder andere een semantische analyse voor het al dan niet optreden van een achtervoegsel voorgesteld, van de “factual stem marker” –k’. Deze analyse schijnt ook op andere Omotische talen toepasbaar te zijn waar vergelijkbare achtervoegsels voorkomen wier *synchrone* optreden tot nog toe niet verklaard is.

In de afleiding van werkwoorden, besproken in hoofdstuk zeven, valt op dat de passief formeel een combinatie van de causatief en een medio-passief achtervoegsel is. Ook vormen sommige werkwoorden hun lijdende vorm gewoon door een toonverandering zonder andere markering.

De persoonlijke voornaamwoorden in hoofdstuk acht vormen zeven verschillende paradigma’s waarvan elk door een bepaalde syntactische en/of pragmatische waarde gekenmerkt wordt. Naast speciale beleefdheidsvormen voor ‘*jij*’ en ‘*hij*’ kent de taal ook een verschil tussen ‘*wij*’ met of zonder de aangesproken persoon(en).

Hoofdstuk negen beschrijft apart het reflexieve persoonlijke voornaamwoord dat, al naar de context, naar het onderwerp van zijn eigen deelzin of naar een onderwerp in de hoofdzin verwijst, deels op een manier die (voor zover bekend) weinig voorkomt in talen van de wereld.

De woordsoorten van het Benchnon zijn het onderwerp van hoofdstuk tien waarin onder andere demonstrativa, telwoorden en ideofonen aan de orde komen, evenals de analyse van naamwoorden die op het eerste gezicht achterzetsels lijken te zijn.

Hoofdstuk elf bespreekt de morfologie van de nominal groep, met name de vorm en betekenis van de naamvallen en de meervoudsmarkeerder die niet op het hoofd van een nominale groep maar op het rechter einder van die groep geplaatst wordt.

In het laatste hoofdstuk tenslotte komt de interne structuur van de nominale groep aan de orde die onder andere gekenmerkt wordt door het feit dat nagenoeg alle modificeerders zowel voor als achter hun hoofd kunnen voorkomen. Dit verschil in positie gaat gepaard met een pragmatisch verschil tussen achtergrondinformatie en niet-achtergrondinformatie.

De appendices bevatten twee teksten in het Benchnon, een zog. basiswoordenlijst (met relevante derivatieve informatie voor de werkwoorden) en statistische gegevens over de sociolinguïstische situatie van het Benchnon.